

мовленнєвої експресивності. *Мовну* експресивність вона розуміє як сукупність узятих поза контекстом конотацій мовних одиниць; *мовленнєву* – як особливу організацію мовних засобів, котра створює загальну забарвленість мовлення і певну функціональну експресивність. *Мовні засоби вираження експресивності* становлять експресивні засоби, питомі для самої системи. Під *мовленнєвими засобами вираження експресивності* маються на увазі експресивні засоби, котрі стають такими лише в контексті конкретної ситуації мовленнєвого акту [1, с. 25]

У політичному дискурсі використання фразеологізмів чи їх частин дуже часто відбувається у комплексі з іншими експресивними засобами мовлення, кожен з яких вимагає окремої уваги при перекладі, як, наприклад, у наступному контексті: *So while Mr. Putin basks in his sleight-of-hand attempt to sustain the unsustainable by becoming Prime minister until he is anointed Czar for life, let him be reminded that those who live by the sword die by the sword* («The Times»). Тому, зараз коли Путін радіє своїм спритним і успішним трюкам по збереженню того, що неможливо зберегти, готуючись зайняти прем'єрське крісло, щоб потім пройти обряд помазання і стати довічним царем, йому слід нагадати, що той, хто приходиться з мечем, від меча і гине (пер. С. Смірнова, газета «Таймс»). У даному реченні автор вживає прислів'я «Those who live by the sword die by the sword», яке при перекладі замінено близьким за значенням аналогом «той, хто приходиться з мечем, від меча і гине», що відповідає вимогам прагматичної еквівалентності перекладу; при перекладі збережено семантику фрази та її емоційно-експресивну складову; паралогічний лексичний засіб «to sustain the unsustainable», який у даному контексті виконує емоційно-оцінну функцію, замінено близьким за змістом виразом «збереження того, що неможливо зберегти». Явище, яке спостерігається у наведеному прикладі, отримало назву «нанизвання» (в одному реченні) кількох експресивних засобів, яке засвідчує, що образність мовлення є складною, багатогранною категорією, яка при перекладі неодмінно потребує відтворення усіх складових [5, с. 87–89].

Також дуже яскравою постаттю в історії є політичний діяч СРСР Микита Сергійович Хрущов, експресивні промови якого стали цілою проблемою для його перекладачів. Ідіома «кузькина мати» привернула до себе значну увагу 12 жовтня 1960 після виступу М. С. Хрущова на 15-й Асамблеї ООН. Перекладач Хрущова виконав буквальный переклад – «Kuzma's mother», який викликав незрозуміння у слухачів. Сенс фрази був абсолютно незрозумілий, і від цього загроза набула зовсім негативний характер. Втім, надалі незрозуміле «Kuzma's mother» перекладачі замінили на іншу фразу, яку використовував Хрущов щодо Заходу: «Ми вас поховасемо» (англ. «We'll bury you»). Так як цей вираз вживався під час Карибської кризи і наступних випробувань термоядерної бомби, вираз «кузькина мати» використовувався також для позначення атомних бомб СРСР.

Висновок полягає у тому, що на теперішній час існує лише невелика кількість систематизованого теоретичного матеріалу щодо перекладу політичної літератури з англійської мови на українську та навпаки. У громаді зростає інтерес до політичної тематики у зв'язку з надзвичайно динамічним характером розвитку політичного життя у сучасному світі, підвищенням вимог до рівня освіченості та культури населення, процесами глобалізації у світі, розвитком інформаційних технологій та ін. Оскільки політичний переклад займає одну з центральних позицій серед тематичних розділів перекладацької діяльності, то комплексний підхід до аналізу лексичних особливостей перекладу є досить актуальним за сучасних умов. Виступи політиків насичені експресивною лексикою, що підкреслює емоційний стан, переконання, виразами, що є характерними для окремої культури чи країни. Для їх перекладу перекладачеві слід вживати лексичні та стилістичні трансформації, підбирати еквіваленти у мові перекладу, враховувати факт міжкультурного варіювання.

Література:

1. Алексеева І.С. Професійний тренінг перекладача / І.С. Алексеева. – СПб. : «Союз», 2001. – 288 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури: частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 304 с.
3. Лобода Ю. А. Відтворення експресивних засобів політичних промов українською мовою (на матеріалі публічних виступів політиків Великої Британії та США): автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.16 / Ю. А. Лобода ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 19 с.
4. Соловей Г. С. Політична лексика як об'єкт перекладу (на матеріалі текстів політичних заяв, звернень, промов, статей та анекдотів) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.16 / Ганна Сергіївна Соловей. – Х., 2011. – 20 с.
5. Шепель Г. С. Виразні можливості фразових оказіоналізмів в сучасній англійській мові / Г. С. Шепель // Мова, мовлення, мовна комунікація: І Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ, 1–15 листопада 2004 р. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2004. – Т. 71. – 467 с.

УДК 811.111'42'366.5

Т. Я. Фітьо,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ «МИ» – «ВОНИ» У ДИСКУРСІ РОСІЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГЕНЦІЇ RUSSIA TODAY

Стаття присвячена аналізу засобів, що вербалізують ідеологічну опозицію «ми» – «вони» у дискурсі російської інформаційної агенції Russia Today. Основна увага присвячена аналізу вербалізації концептів США, Сполученого Королівства, України та Росії та утворенню загального сценарію презентації подій в Україні. Описано структуру сайту та згадано екстравербальні засоби, оскільки вони теж відіграють значну роль.

Ключові слова: політичний дискурс, критичний дискурс-аналіз, опозиція «ми» – «вони», ідеологія, інтертекстуальність, мультисенсорність

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ОПОЗИЦИИ «МЫ» – «ОНИ» В ДИСКУРСЕ РОССИЙСКОГО ИНФОРМАЦИОННОГО АГЕНТСТВА RUSSIA TODAY

Статья посвящена анализу средств, вербализующих идеологическую оппозицию «мы» – «они» в дискурсе российской информационного агентства Russia Today. Основное внимание уделяется анализу вербализации концептов США, Соединенного Королевства, Украины и России и формированию общего сценария презентации событий в Украине. Описана структура сайта и экстравербальные средства из-за их важной роли.

Ключевые слова: политический дискурс, критический дискурс-анализ, оппозиция «мы» – «они», идеология, интертекстуальность, мультисенсорность

VERBALIZATION OF THE OPPOSITION «WE» – «THEY» IN THE DISCOURSE OF RUSSIAN INFORMATION AGENCY RUSSIA TODAY

The article analyses the means of verbalizing basic ideological opposition «we» – «they» as represented on the site of Russia-funded information agency Russia Today. The method of analysis is critical discourse-analysis developed by N. Fairclough. The analysis suggests that the basic opposition is represented by the USA, the UK and Ukraine on the one side, and the RF and Eastern Ukrainian militia on the other side. Verbal and also extraverbal means are employed in order to influence the formation of the concepts of the above mentioned states in the mental sphere of readers, which correspond with the policies of the Russian authorities. Based on these concepts, general scenarios are developed, so that they easily include news facts. The formation of concepts includes the use of linguistic means, the manipulation with information, thematic organization of the information, multisensory accompaniment of the given texts, and invoking presuppositions and appeal to stereotypes by way on intertextual references. The main themes relating to each of the mentioned countries are analyzed, and examples of other techniques, employed by the journalists of Russia Today, are provided.

Key words: postmodern novel, inner states, stylistic device of enumeration, lexical and syntactic repetitions, syntactic parallelism.

Постановка наукової проблеми та її значення. Важливість дослідження політичного дискурсу як такого, що конструює реальність, і тому є потужним засобом впливу на суспільство, відзначається вже давно. Чи не найкращим підтвердженням тому є активний розвиток окремої лінгвістичної дисципліни – політичної лінгвістики, про яку говорять такі визнані авторитети як Р. Водак, Н. Феркло, Т. ван Дейк та інші. Історичні обставини, у яких знаходиться наша держава, змушують відзначити ще й важливе прикладне значення таких досліджень, адже власне дискурсна презентація подій визначає ставлення соціумів, а відповідно і дії їх політичних лідерів. Одним із фундаментальних понять, що пов'язують дискурс та соціум є ідеологія. В соціальному вимірі ідеологія координує соціальні практики всередині групи в контексті відношень із учасниками інших груп, і реалізується у стратегіях диференціації «свого» та «чужого», чи опозиції «ми» та «вони».

Мета даної статті – аналіз лінгвістичних засобів та дискурсних практик, що використовуються міжнародною інформаційною агенцією Russia Today у представленні та конструюванні реальності. Матеріалом для дослідження є сайт цієї агенції. Вона, попри те, що має офіси у Нью Йорку та Лондоні, повністю фінансується Росією, і, відповідно, пропагує політику Російської Федерації із розрахунком на англomовну аудиторію.

Аналіз досліджень проблеми. Специфіка сучасної політичної мови активно дискутується різними дослідниками [1; 2; 8; 9; 10]. Основною метою політики є боротьба за владу, і власне цій меті підпорядковується політична діяльність. Величезну роль в цій діяльності відіграє комунікація; недаремно деякі дослідники наголошують, що політична діяльність зводиться до діяльності мовленнєвої [9; 10; 11]. Політична мовленнєва діяльність – це і інформування суспільства, і переконання опонентів та громадськості в перевазі тої чи іншої точки зору, і законодавча діяльність, тобто цілий набір дій, спрямований на боротьбу за владу. Ми вживаємо в даній статті поняття політичного дискурсу вслід за В. Вовк в широкому розумінні «фундаментальної умови вербального і, тому, практичного структурування реальності (у тому числі політичної) через комунікативну взаємодію людей, взагалі – реальності, в якій люди стверджують волю до влади, свої владні інтенції» [2, с. 53]. Політичний дискурс розуміємо як інструмент, за допомогою якого здійснюється вплив на способи та структуру мислення громадськості. Пізнання, що здійснюється за допомогою мови, сприяє створенню картини світу, яка є цілісною інтерпретацією дійсності. Іншими словами, це процес побудови особливої концептуально-інформаційної моделі дійсності в масовій свідомості, яка в першу чергу є адресатом політичної комунікації.

Методом дослідження є критичний дискурс-аналіз, розроблений Н. Феркло. Теоретичну базу цього методу підсумовують С. Тічер та Р. Водак із співавторами: культура і суспільство формуються дискурсом, але і конструюють дискурс; дискурси вбудовані в ідеологію, культуру та історію; зв'язок між текстом та суспільством не прямий, а опосередкований соціально та когнітивно (це представлено в соціально-психологічній моделі розуміння тексту Р. Водак); відповідно, дискурс будується владними відносинами, виражає їх, а також формує їх [6, с. 118–120].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Аналізуючи матеріали сайту, ми брали до уваги не лише лінгвістичні, але й екстралінгвістичні чинники, які спільно формували ідеологічну презентацію об'єктів, процесів, подій, інститутів і т.д. Сайт структурований таким чином, що спочатку подаються основні новини – те, відбулось у різних куточках планети, із посиланням на детальніші статті на кожну із тем. Крім того, є стрічка коротких новин. Три наступні секції – це новини США, новини Сполученого Королівства та новини Російської Федерації. І, нарешті, є кілька авторських рубрик, які пропонують точки зору працівників та дописувачів стосовно останніх та давніших новин. В одній із них, In Motion, пропонуються лише відео, в іншій, In Vision, – фотографії. Крім того, є авторська рубрика Op Edge, у якій пропонуються думки журналістів, блогерів та ін. Частим дописувачем є, скажемо, британський журналіст Ніл Кларк, відомий своїми лівими поглядами.

Як доводить аналіз, організацією матеріалу, мовною презентацією та мультисенсорним (фото та відео) супроводом, сайт спрямовано формує певні стереотипи про США та Сполучене Королівство, а також про Росію. На відміну від презентації політичної картини світу кількарічної давності, важливу роль відіграє також Україна. Зупинимось детальніше на презентації кожної із держав. Загальним спостереженням стосовно усіх чотирьох держав є тематичний відбір матеріалів та презентація таким чином, щоб у сукупності викликати та акумулювати певні стереотипні уявлення про кожну із них.

Основними темами, що описують США, є неефективна внутрішня політика (виражається, наприклад заголовком *Obamacare drops number of uninsured to lowest level in 15 years – CDC*), влада обманює свій народ (*'I kind of feel left out': Top US legislators deny Israelis briefed them on Iran talks*) агресивна зовнішня політика (*Will they ever leave? US to keep 9,800 troops in Afghanistan in 2015*), а також порушення прав людини, особливо, у стосунку до таких тем, як боротьба із тероризмом та злочинністю (*Bill approving nitrogen gas executions advances in Oklahoma Senate*).

Основними тематичними блоками, які характеризують Сполучене Королівство є моральний занепад (*British royal pedophile allegations dropped in police cover-up, ex-cop claims*) та расистські настрої (*Oxford Union invites Islamist preacher Anjem Choudary to debate 'radicalism in UK чи Racism 'widespread' in English football, investigation reveals*).

Значна частина новин та інших матеріалів сайту присвячена презентації подій, що відбуваються в Україні та ролі України, Росії, США та Сполученого Королівства у них. Вживання цілої групи лексем (які О. Шейгал та В. Ключев називають їх лексемами із референтом, який можна трактувати по-різному та лексемами із абстрактним референтом, занадто широким та неіснуючим референтом [3; 7]) у новому оточенні та з новими відтінками значення створили нові фрейми та утворили стійкі асоціації у масовій свідомості. Можна також стверджувати, що створені сценарії опису подій в Україні так, що кожен епізод вписується у потрібний сценарій. Це відбувається за допомогою образів та стереотипів. Складови-

ми сценарію є образи України (найчастіше представлені лексемою *Kiev*), українців, ополченців, яких називають *East Ukrainian militia*, Росії та світової спільноти. Це маніпуляція шляхом подвійного впливу: поряд з повідомленням, яке відсилається відкрито, адресату надсилається «закодований» сигнал, який має розбудити у свідомості адресата потрібні суб'єкту впливу образи. Цей прихований вплив спирається на «неявне знання», яким володіє адресат, на його здатність створювати у своїй свідомості образи, які впливають на його почуття, думки й поведінку. Завдяки стереотипам можуть відбутися необхідні скорочення у сприйнятті інших інформаційних та ідеологічних процесів у свідомості.

У сценарії, Україна представлена як агресивна, войовничо настроєна держава. Згідно з інтерпретацією, вона становить загрозу ополченням та цивільним жителям Донбасу. Для формування образу України вживаються фрази *Kiev steps up censorship, Kiev trying to invalidate the weapons withdraw plan, a gross violation by Ukraine of its commitments to ensure journalists' security, regime in Kiev, which took power after an armed coup in February 2014, pro-government forces are not looking for peace, Kiev dragging its feet?*

Протилежністю до войовничого київського режиму є ополченці, названі словом *militia*, та Росія. Варто зазначити два факти: при згадуванні керівництва ДНР та ЛНР постійно відбуваються спроби легітимізації їх у свідомості світової спільноти. Одним із можливих варіантів такої легітимізації, є скажімо цитування Захарченка в одному контексті із згадкою про слова світових лідерів.

При позиціонуванні росіян та Росії застосовуються дві технології: наголошується ідея Росії як сильної країни, яка здатна захистити своїх громадян у всьому світі, та виділяються ті цінності, яким загрожують офіційний Київ та західні партнери, що його підтримують. Основними складовими образу Росії є ідея сили (*Putin demands respect for Russia, pledges never to become US vassal, Russia to give Tajikistan multi-billion military aid to fight ISIS*), ідея збереження традицій (*Activists urge ban on realistic toy guns, to prevent America-style tragedies, Youth agency develops new 5-year program to boost patriotism*) та ідея духовної чистоти, моральності та законності (*MP advocates tougher penalties for animal cruelty, Don't smoke and drive: Russian NGO seeks tougher traffic smoking rules*).

Таким чином найзагальніший сценарій має два складові елементи – дія української влади, протидія терористів та намагання Росії досягти миру. Відповідно, його можна подати таким чином:

KIEV REGIME ATTACKS DONBASS.

DONBASS MILITIA TRY TO DEFEND CIVILIANS.

RUSSIA WANTS TO ESTABLISH PEACE.

Всі складові цієї схеми подані узагальнено. Постійними залишаються *Kiev regime, Donbass (militia), Russia*. Скажемо, замість *attack* може вживатися багато інших лексем: *threat, kill, murder, destroy, crush, massacre, terrorize* та ін. Замість *defend* можна вжити *help, protect, support, give, supply, save* та ін.

Як вже згадувалось, дискурсне конструювання реальності здійснюється не лише лінгвістичними, але й іншими засобами. Зокрема це виражається у таких рисах дискурсів як інтертекстуальність та мультисенсорність. Інтертекстуальність, тобто «багатовимірний смислово-змістовий зв'язок між дискурсами як у межах одного цілого дискурсу (окремий випадок міждискурсної взаємодії у вигляді посилань, цитат і т.д.), так і в межах єдиного смислового простору, заповненого дискурсами, що мають одне концептуально-смислове та тематичне спрямування» [4, с. 19]. Інтертекстуальність культурна, наприклад спостерігається у наступному прикладі. У рубриці *Op Edge* протягом місяця залишалась стаття *Russians Take Epiphany IceDip Challenge*, яка спрямована на усталення у світогляді західного читача поняття про росіян як надзвичайно релігійних людей. Вона супроводжувалась багатьма фотографіями, на яких симпатичні росіяни різного віку та статі купаються в ополонці на Водохрещі.

Мультисенсорність – поєднання текстів (у філософсько-культурологічному сенсі), які апелюють до різних органів чуття. Прикладів мультисенсорного тексту є багато – як правило статті супроводжуються фотографіями та відео. Візьмемо, наприклад, реакцію *Russia Today* на висловлювання одного із американських чиновників про агунцію як загрозу для американської держави. У відповідь на це вони підготували кілька статей, що супроводжувалися відео, фотографіями та цитатами із Твіттера та Фейсбук. Під час начитки частини тексту програвалось відео, де показувалась робота працівників агенції. Серед них – дівчатка у платтях у горошок (символ безтурботності), хоча сам начитуваний текст був досить агресивним.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. «Політична» картина світу, представлена на сайті російської інформаційної агенції *Russia Today* у плані ідеології чітко презентує поділ на «ми» (що ототожнюється з Росією та росіянами) та «вони», поняттям, яке останнім часом включає США, Сполучене Королівство, а також Україну. Застосовуючи різноманітні засоби, в тому числі лінгвістичні та екстралінгвістичні, працівники агенції створюють спрощені образи та сценарії, які інтерпретують події у світі та Україні в такому ідеологічному світлі, яке вигідне російській владі. Досягається ця мета за допомогою підбору та модифікації інформації, що подається читачам, тематичної організації новин, підбору лінгвістичних засобів та дискурсивних технік. Подальші напрямки аналізу передбачають детальніше дослідження та типологізацію засобів, які використовуються для маніпуляції масовою свідомістю, легітимізації дій російської влади, а також для пропаганди певних ідей.

Література:

1. Баранов А. Н. Политическая аргументация и ценностные структуры общественного сознания / А. Н. Баранов // Язык и социальное познание. – М. : Центр. сов. филос. (методол.) семинаров при Президиуме АН СССР, 1990. – С. 166–177.
2. Вовк В. Дискурс політики у масовій комунікації / В. Вовк // Політологія посткомунізму. Політичний аналіз посткомуністичних суспільств. – Київ : «Політична думка», 1995. – С. 41–65.
3. Клюев Е. В. Фатика как предмет дискуссии / Е. В. Клюев // Поэтика. Стилистика. Язык и культура. Памяти Т. Г. Винокур. – М. : Наука, 1996. – С. 31–46.
4. Королева Н. В. Средства и способы реализации интертекстуальности в научном дискурсе: Дис. на соис. учен. степ. канд. филол. наук / Н. В. Королева. – Пятигорск, 2004. – 171 с.
5. Почепцов Г. Г. Информационные войны / Г. Г. Почепцов. – М., 2000. – 213 с.
6. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер / Пер. с англ. – Х. : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2009. – 356 с.
7. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК «Гнозис». – 324 с.
8. Edelman M. Constructing the Political Spectacle / Edelman M. – Chicago : University of Chicago Press, 1988. – 192 p.
9. Fairclough N. Analysing discourse / N. Fairclough. – London : Routledge, 2004. – 270 p.
10. Russia Today. – [Electronic resource]. – Retrieved from <http://rt.com/>
11. Van Dijk T. Discourse and Power / N. van Dijk. – Palgrave Macmillan, 2008. – 308 p.